

РЕЗЮМЕТА НА ПУБЛИКАЦИИТЕ

по тематични области

на гл. ас. д-р Айля Илиязова

за участие в обявения от Шуменски университет „Епископ Константин Преславски“ в ДВ бр. 102/07.12.2021 г. конкурс за заемане на академична длъжност доцент по област на висшето образование 2. Хуманитарни науки, професионално направление 2.1. Филология (Германски езици – Съвременен немски език)

Тематични области на публикациите

- ✓ Език и мислене
- ✓ Комуникативно-когнитивна прагматика
- ✓ Комуникативна и херменевтична дидактика

Език и мислене

Монографичен труд

1. **Илиязова, А.** Различният хоризонт. Немският когнитивно-лингвистичен модел. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2021, ISBN (print) 978-619-201-535-0, ISBN (online) 978-619-201-536-7

Лингвистичното изследване е базирано на теории, хипотези и модели, които се отнасят до няколко области – когнитивна лингвистика, лингвистична прагматика (прагмалингвистика), лексикология, семасиология, комуникативно-когнитивна прагматика и когнитивна психология, т.е. работата има интердисциплинарен характер. Три форми на устна комуникация са обект на разглеждане в работата: диалог, дискусия и дебати. Предмет на изследване е лексикално-семантичната система на немския език, резултат от сложните взаимодействия между значенията на думите. Отправна точка е когнитивна парадигма, представяща в семантичен и прагматичен план процеси на знание във връзка с комуникативно поведение за решаване на проблеми (т. нар. интелигентно поведение), т.е. доминира когнитивният подход към езика. В структурно отношение работата следва композицията: увод, три глави и заключение.

В **първа глава** се представя общата теоретична и терминологична рамка на изследването. За да се открият основни изследователски линии, се въвеждат някои релевантни за целите на разработката термини, прави се обзор на дефиниции, както и се представят концепции, които маркират общата когнитивно-лингвистична рамка.

Във **втора глава** се анализира езиковата и когнитивна парадигма на концептите *сътрудничество*, *опозиция* и *превъзходство*, които се явяват синтагматични бази на три форми на устна комуникация: диалог, дискусия и дебати. С фокус върху когнитивно-семантичните перспективи на концепта *сътрудничество* в **първата част на втора глава** се анализират семантични трансформации при установени словообразователни модели (деривация и в частност префиксация с различни форманти) и морфологични комбинации в немския език. За синтагматична база се

приема *мисловността* (в частност: *съвместността в мисленето*). Разкриват се и основни аспекти на диалогично ориентираната комуникация, допринасяща за т.нар. култура на съвместност на мисленето. Представя се и т. нар. технология на сътрудничеството.

Във **втората част на втора глава** се прави опит да се разкрият аспекти на концепта *опозиция*, като се анализират лексикални езикови обекти в дискусиата в немскоезична академична среда. Анализират се определени структурни компоненти (класифицирани в семантични групи) в изразни средства, характерни за дискусиата в немскоезична академична среда: 1. Когнитивни глаголни лексеми (глаголни лексеми за когнитивни действия). 2. Перформативни глаголни лексеми. 3. Глаголи за комуникативно сътрудничество. 4. Смесови (понятийни) синоними на лексемата *мнение*.

В **трета част на втора глава** се прави опит за компонентен анализ на лексикални репрезентации на концепта *превъзходство* (като вид взаимодействие), като с помощта на семантични компоненти се изследват особености на групи лексеми, отнасящи се до едно и също семантично поле. Въпросите като когнитивни структури, в които са кодирани когнитивни ориентири, насочващи комуникативните партньори, залагащи на определена интенция и разчитащи на способността на участниците в комуникацията да „дешифрират“ посланията чрез интерпретация и анализ, също се разглеждат в тази глава.

Първа част на трета глава е фокусирана върху взаимовръзката между интелект и комуникационна среда. Аспектите на интелигентността са разгледани през призмата на комуникационната среда, като е засегната и рефлексивната проблематика. **Втората част на трета глава** обвързва менталните измерения с езиковата семантика. С помощта на две характеристики – *рационалност* и *интуитивност*, в семантичен план се анализират смислови синоними на лексемата *Gedanke* (приета за изходна величина в анализа) в немския език, като се представят интегрални семантични признаци, чиято съвкупност в езиков план представя профила на гореспоменатите характеристики. Периметърът на научно изследване се разширява, като в тази глава се анализират и когнитивни глаголни лексеми, елементи от лексикалната система на немския език. Те са класифицирани в лексикално-семантични полета, обединени около интегрални семантични признаци.

Разработеният в монографията когнитивно-лингвистичен модел е позициониран върху когнитивна парадигма, представяща в семантичен и прагматичен план процеси на знание относно комуникативното поведение за (съвместно) решаване на проблеми в общуването, при това моделът се разгръща като комплекс от парадигматични и синтагматични отношения между елементи в различни лексикално-семантични групи, представящи някои особености на немската лексикално-семантична система.

Студия и статии

2. Илиязова, А. Лингвистична интелигентност и лексикални езикови обекти в дискусиата в немскоезична академична среда. В: Научна поредица „Филологически ракурси“. 2021, Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, ISSN 2367-8348 (print), ISSN 2603-4298 (online), (под печат)

В студията се представя когнитивно-лингвистичен модел, наречен *Спирала на дискуссионната перспектива*, който е разгледан в лексикално-семантичен план с помощта на структурни компоненти на изразни средства, използвани в хода на дискусия в немскоезична академична среда. Формулираната в изследването хипотеза е подкрепена при разгръщане на научния анализ на спецификата на дискусията като форма на устно общуване, при която комуникационните партньори кодират когнитивни ориентири, целящи подпомагане на участниците при интерпретация и рефлексия на дискуссионните становища.

Предложеният в работата модел е позициониран върху две синтагматични бази: *мисловност* и *взаимодействие*. Изследваните езикови факти в студията, сведени до логико-ментални структури, както и до речемисловни процеси, са в подкрепа на първоначално изложената работна хипотеза. В изследването се поставя акцент върху факта, че процесът на интернализирание на интенционалността в дискурсивни изказвания е улеснен от общата система за ориентиране, в която структуроопределящи и смислоразличителни маркери са специфични глаголни лексеми с различен семантичен профил.

В когнитивен план в студията са очертани някои лексикално-семантични перспективи по отношение на избрани лексикални единици в немския език, основни компоненти в структурата на изразни средства, репрезентативни за една от формите на устно общуване – дискусията. Рефлексивното слушане и рефлексивното поведение при осмисляне на начина на реакция в дискуссионния процес предполагат интелигентно поведение за решаване на проблеми, което може да бъде провокирано от специфичния информационен обмен по време на дискусия. Като информационни стимули по време на дискусия служат и представените изразни средства в публикацията, а когнитивната парадигма се позиционира с оглед на активния индивидуален начин на обработка на дискуссионните съждения, както и с оглед на способността за интерпретиране на когнитивните ориентири, експлицирани чрез езиковата семантика.

3. Илиязова, А. За *заедността* в мисленето: трансформации на концепта *сътрудничество* в немския когнитивно-лингвистичен континуум. В: Любословие: Трансформациите. Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, бр. 21, 2021, 258-275. ISSN 1314-6033

Статията представлява опит да се разгледа концептът *сътрудничество* в когнитивно-лингвистичен план, като за синтагматична база се приема *мисловността*. Тя съдържа мотивиращия признак на първичната основа: когнитивната глаголна лексема *denken* [мисля]. Терминът „семантична функция“ е един от основните термини в работата. Тази функция действа като мотиватор за осъществяване на семантична трансформация и образуване на ново семантично качество.

Цел на изследването е да се анализират различни семантични трансформации при: 1. Образуване на производна префигирана глаголна лексема *mitdenken*. 2. Образуване на възвратни глаголни лексеми *sich einigen* и *sich sammeln*. 3. Образуване на конструкция „наречие и когнитивна глаголна лексема“: *miteinander denken/zusammen denken/gemeinsam denken*. 4. Образуване на конструкция „предлог, местоимение и когнитивна глаголна лексема“: *mit anderen erarbeiten*. Чрез метода на компонентния анализ в работата се представят лексеми, морфемни и служебни думи, отнасящи се до едно и също семантично поле. Голямото количество названия на даден концепт е

свидетелство за семантичната му плътност. Представеният в изследването ексцерпиран материал потвърждава до голяма степен, че концептът *сътрудничество* притежава подобна семантична плътност. Анализираниите вътрешно-семантични и вътрешно-структурни отношения, които водят до семантично разчленяване и до многобройни семантични варианти, в работата са разкрити както в синтагматичен, така и в парадигматичен план. Семантичните трансформации при анализираниите словообразователни модели са по отношение на различни аспекти на концепта *сътрудничество*.

В изследването се посочва още, че изменчивостта на лексикалните езикови обекти е както в плана на съдържание, така и в плана на изразяване. В студията се прави и обоснованото заключение, че семантичният потенциал на лексикалните реализации е необходимо условие, думите да са средство и за трансформация на информацията. При това синонимните отношения кодират както когнитивни, така и прагматически значения.

4. Илиязова, А. Лексемата *мисъл* в българския език и нейните семантични еквиваленти в немския език. В: Научен вектор на Балканите. 2021. Т.5. №2(12). ISSN print 2603-4840; ISSN online 2683-1104
UDC 881.161.1
DOI: 10.34671/SCH.SVB.2021.0502.0005

Психолингвистичното изследване е насочено към анализ на лингвистични факти в подкрепа на хипотезата, че хората са склонни да вярват в това, че те мислят рационално и тази склонност има своя езиков израз в лексикални езикови обекти, които те използват с комуникативна цел. За да изтъкнат „рационалното“ в начина си на мислене при общуване с другите, носителите на даден език „разчитат“ на лексикални единици, представляващи разнородни по състав (от морфосинтактична перспектива) конструкции, които се асоциират със семантични цялости. Хипотезата има и своето продължение: приемайки за изходна величина лексемата *мисъл* в българския език, се търсят примери (лексикални репрезентации) в немския език, които да са в полза на предположението, че в немския език преобладават лексеми, чиито семантични признаци оформят профила на характеристиката *рационалност* – за сметка на по-малкия брой репрезентации на лексикални единици, чрез чиито семантични признаци в езиков план да се представи характеристиката *експресивност*.

Работата се базира на теза на психолозите Даниъл Канеман и Амос Тверски за двете системи, ръководещи нашето мислене: система 1 – бърза, интуитивна и емоционална, и система 2 – бавна, съзнателна и логична. Изследването е когнитивно ориентирано – за доминиращи се приемат семантичните параметри, същевременно то се опира и на лексикално-семантичното равнище при проучване на лексиката. На това равнище отделните значения се разглеждат самостоятелно като лексикално-семантични варианти на думата.

5. Илиязова, А. Креативна ментална енергия или как да мислим креативно. В: Балканско научно обозрение. *Balkan Scientific Review*. 2020. Т. 4. № 3(9), 46-48. ISSN 2603-4867
<http://repository.kvantor.org/public/80/2326>
eLIBRARY ID: 43862351

Статията представлява опит да се противопоставят два модела, разкриващи взаимноизключващи се механизми, които влияят на процеса на раждане на нови идеи. Първият от тези модели разкрива основни елементи от механизма на реакция на хората, които са в основата на това, креативният им потенциал да бъде разгърнат и използван, независимо от това, на каква възраст са те, докато вторият модел насочва към определени реакции на хората, които не им позволяват да използват голяма част от креативните си заложи и по този начин те остават скрити както за околните, така и за самите тях. Моментите на изненада, които могат да предизвикат нова идея, приемането на конкуренцията като предпоставка за нови импулси, конфронтирането с проблемите, а не игнорирането им – тези и други базисни елементи представят начини за формиране и развитие на един от основните аспекти на интелигентността: творческите способности.

Креативността в това изследване се приема и анализира като процес, който предполага, но и води до мислене на по-високо ниво, както и като способност да се създаде, изобрети, открие и представи нов и същевременно полезен продукт или идея.

Комуникативно-когнитивна прагматика

6. Piyazova, A. Intellektuelle Reflexion und dialogisch orientierte Kommunikation für eine Kultur des Miteinander Denkens. В: BDV-Magazin. Bulgarischer Deutschlehrerverband. Juli, 2021: 57-66, ISSN 1314-281X https://bdv-bg.eu/wp-content/uploads/2021/06/BDV-Magazin-2021_final.pdf

Цел на статията е да се анализира понятието *интелектуална рефлексия*, като се приема, че тя би могла да допринесе за модификация на човешката интелигентност. Анализират се определени условия, които осигуряват съответните промени, както и някои рефлексивни технологии, които са повлияни до голяма степен от динамиката на една целенасочена комуникационна среда. При това понятието *рефлексия* се разглежда като основа на диалогично протичаща комуникация: връзките между знание и познавателни действия се обезпечават с помощта на активно променяща се, богата на когнитивни импулси комуникационна среда. Фокусът на изследователския интерес е насочен преди всичко към особеностите на диалога, които в научни изследователски проекти се представят и анализират по различен начин, в зависимост от концепцията на съответната лингвистична школа или направление.

7. Илиязова, А. Да модифицираме интелигентността си: рефлексия и комуникативна среда. В: Лингвистични проблеми. Linguistic problems. Научни текстове от Юбилейната международна научна конференция „Филологията – традиция и предизвикателства в новата реалност“ (7-9 октомври 2021г.) по повод 30-годишнината от създаването на Филологическия факултет при Югозападния университет „Неофит Рилски“. Година II, кн. 2. Благоевград:

Предмет на изследване на статията са интелектуалната и диалогова рефлексия, които се разгръщат в активна комуникационна среда. Една от основните характеристики и принципи параметри на рефлексивния подход е диалогичният модел на комуникация. В работата, която е своеобразно продължение на предходната статия, се разглежда въпросът и за приноса на рефлексията при модифициране на човешкото поведение. Обосновава се тезата, че модифицирано поведение, в комбинация с висока продуктивност на интелектуална и диалогова рефлексия, с мислене на по-високо ниво, при наличие на динамична комуникационна среда, създават условия, активиращи модифицирането на човешката интелигентност. Интелектуалното развитие може да бъде стимулирано чрез свързване на знание с познавателни действия, което е постижимо, ако се осъществи процес на рефлектиране.

8. Илиязова, А. Комуникационен октагон: аспекти на интелигентността през призмата на комуникационната среда. В: Годишник на ФХН, Том 32 А, Шумен: УИ „Епископ Константин Преславски“, 2021, 193-207, ISSN 1311-7300 (за печатно издание), ISSN 2603- 512X (за онлайн издание)

Изследователската цел на статията е насочена към това, да се открият отделни аспекти от семантичния профил на понятието *интелигентност* посредством модел, наречен *Комуникационен октагон*, като се акцентува върху теорията за динамика на комуникационните връзки и се анализира взаимодействието между човека като интелигентна система и социалната среда. Понятията *интелигентност* и *интелигентно поведение* в статията се дефинират в контекста на проблема за комуникационните връзки и комуникативното поведение на индивидите. Обект на интерес в работата е човешката интелигентност, основана на индивидуални биологични различия, която може да бъде модифицирана вследствие на конструиране и предаване на познание, взаимен емоционален трансфер, предявяване на когнитивни изисквания (насочени навътре и навън, към средата), както и в резултат на динамични социални взаимодействия.

Комуникативна и херменевтична дидактика

9. Piyazova, A. Lernen ohne externe Kontrolle? Fragestellung über die Kreativität des menschlichen Gehirns und die Autonomie des künstlichen Systems. В: BDV-Magazin. Bulgarischer Deutschlehrerverband. 2020. 28-37. ISSN 1310-6228
<http://bdv-bg.eu/wp-content/uploads/2020/03/BDV-Magazin-April-2020.pdf>

В статията се акцентира върху въпроси като: Трябва ли постоянно да се контролира поведението на учещите се чрез външно влияние? Или би трябвало постиженията да са подвластни предимно на вътрешен контрол, респ. вътрешна

мотивираност? Самостоятелното учене като признак на интелигентно човешко поведение и на постигнати вследствие на това резултати в интелектуалната сфера представя един от основните моменти както в областта на човешките междуличностни отношения, така и в полето на изкуствения интелект. В статията се очертават ясно разделителните линии между двете подлежащи на сравнение области по отношение на самостоятелното учене: тази на човешкия и тази на изкуствения интелект.

На анализ в публикацията се подлага и фактът, че обучаваните интелигентни машини се справят напълно автономно с целия процес на обучение (от начало до край), но с контрол и с предварително зададени цели от страна на хората. Интегративният концепт на възникване на знание при човека като обучаван се придържа към следните релевантни фактори: сетивно възприятие, мислене, мотивация, социална среда (разбирана като учебна среда, предявяваща когнитивни изисквания към реагиращата интелигентна система *човек*), гъста мрежа от междуличностни контакти, контрол, както и начин на поведение, включващ последователността *самостоятелно учене – изпробване – задаване на въпроси*.

Тази идея предполага самообучаващите се да се справят самостоятелно със задачите, като стигнат сами до знанието, необходимо за разрешаване на съответна проблемна ситуация. Необходимо условие е те сами да установят най-оптималния подход за работа. В статията се посочва, че в резултат на този алгоритъм на работа се овладява знание само тогава, когато това знание е важно за учещите се, както и по начин, от който те се нуждаят в даден момент.

10. Илиязова, А. Учение чрез сътрудничество: общуване на мозъци. В: Балканско научно обозрение. *Balkan Scientific Review*. 2020, Т. 4, № 2 (8), 9-11. UDC 37.022
DOI 10.34671/SCH.BSR.2020.0402.0002
<https://repository.kvantor.org/public/38/1567?lang=ro>
https://dspace.udpu.edu.ua/bitstream/123456789/12807/1/BSR_T4%20%20E2%84%962%20%288%29.pdf

Статията си поставя за цел да анализира образователна философия, която е свързана с това, да се стимулира индивидуалното участие чрез сътрудничеството с другите, при което няма единствени интерпретации. В това сътрудничество всеки е отговорен за собствените си действия. Посочват се трите страни на общуването между партньорите при учене: комуникативна, интерактивна и перцептивна страна. Публикацията се фокусира върху интерактивността в група за обучение, която се отнася най-вече до ефекта от поведението на член от групата върху поведението на друг член от групата.

Предлага се дефиниция на понятието: интерактивната страна на общуването в група е специфичното взаимодействие, което е резултат от стратегии, прилагане на различни техники на общуване с цел изпълнение на определена задача. Според изследването тези условия предполагат регулирането от страна на обучаващия да прерастне в съ-управление с обучаваните и в саморегулация на всеки един член на групата.

В този контекст в статията се дефинират ключови тенденции, продуктивни технологии и механизми за управление на различните процеси, които са в основата на всеки съзнателен опит да се направи ученето продуктивно, креативно и същевременно ефективно.

11. Илиязова, А. Полемиката за самостоятелното учене: допирателни и разделителни линии между естествения и изкуствения интелект. В: Сборник доклади. IX Международна научна конференция - Наука и образование в дигиталната ера. Варна: Медицински университет. 282-289.
<http://journals.mu-varna.bg/index.php/conf/article/view/7128/6320>

Статията изследва проблема за самообучението като признак на интелектуална човешка дейност и като една от отправните точки както при анализа на процеса на учене при хората, така и при фокусиране върху проблема за програмирането на компютрите. Посочва се, че ученето при хората се осъществява в социален контекст при взаимодействие с други индивиди – директно или с помощта на медии. Това предполага създаването на стимулираща учебна среда, в която отделният индивид влиза в непосредствен досег със събития или явления, които предизвикват промени в когнитивните му модели. Една от целите, според статията, е приспособяването на тези ментални модели към новия опит.

В публикацията се споменава и това, че според изследователите, работещи в областта на машинното обучение и изкуствения интелект, машините трябва да могат да действат и реагират подобно на хората, при условие, че притежават достатъчна информация за света. За разлика от интелигентните машини обаче, се акцентира в изследването, за хората е важно осъзнаването на потребността от нова информация, защото знанието само по себе си би могло и да не е достатъчно условие за интелигентно поведение.

12. Илиязова, А. Игри на столове: как да работим заедно. В: Балканско научно обозрение, *Balkan Scientific Review*. 2020. Том 4. №4 (10). 9-12. ISSN 2603-4867
<https://www.elibrary.ru/item.asp?id=44313744>
eLIBRARY ID: [44313744](#)
DOI: [10.34671/SCH.BSR.2020.0404.0002](https://doi.org/10.34671/SCH.BSR.2020.0404.0002)

В изследването се анализират избрани кооперативни игри на столове въз основа на идеи, оформящи концепции за съвместна работа и активно взаимодействие в процеса на обучение. В основната дидактическа парадигма в работата са представени ключови елементи, способстващи за разгръщане на тезата за връзка между съвместните стратегии на поведение при кооперативни игри на столове, особеностите на груповата активност в хода на игровия процес и ефективността от съвместната работа в динамична игрова среда.

Взаимната позитивна зависимост между играещите, директната интерактивност, както и спецификата на организиране на групови игрови дейности оформят динамичния профил на кооперативните игри на столове, за които в статията се посочва, че дължат своята популярност и на обстоятелството, че интерактивността в игра може да се осъществи и без оценка на резултатите. В случай, че играещите пожелаят тази оценка, се акцентира в изследването, то тя следва да измерва творческите им способности и да е свързана с признаването от страна на съигращите, а не от централизираната фигура на учителя.

В публикацията се прави заключението, че по този начин ще се оптимизира регулацията на взаимоотношенията и постъпките в игровата общност, а рефлексивният контрол върху поведение, насочено към практиката, ще се осъществи без външни рестрикции.

13. Илиязова, А. Онлайн колаборация чрез Blackboard: правила или автономност? В: Годишник на Шуменски университет "Епископ Константин Преславски", Факултет по хуманитарни науки, VOL. XXXI A, 2020, Шумен: Университетско издателство "Епископ Константин Преславски", ISSN 1311-7300 (Print), ISSN 2603-512 X (Online), 282-292.

Статията развива идеята за колаборативно учене в дигитална среда, за учене чрез сътрудничество, което е във фокуса на взаимодопълващи се педагогически концепции, свързани с начините на учене в дигитална среда. Посочва се, че различен подход при организация и използване на времето за преподаване и учене изисква системата Blackboard, която предлага набор от инструменти, позволяващи на обучаващия да създава индивидуални модели на обучение. В публикацията се изследват различните функционалности и възможности на платформата Blackboard, които се отнасят до три ключови области: преподаване, комуникация и оценяване.

Статията поставя акцент върху обстоятелството, че комуникацията чрез функционалностите на Blackboard се осъществява в среда, чиято динамика провокира планиране на организирани групи действия. Участниците планират и реализират стратегиите си на поведение в рамките на груповите действия, съобразени с индивидуалните особености на всеки един от интеракционните партньори. В изследването се правят заключения относно степента на автономност на обучаващи и обучавани в динамична електронна среда.

Изготвил:

/гл. ас. д-р Айля Илиязова/